

ЗАСНУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПАСТИРСЬКИХ КУРСІВ В С. БУШТИНО НА ПІДКАРПАТСЬКІЙ РУСІ В 1923 – 1924 рр.¹

Данилець Юрій Васильович

кандидат історичних наук, доцент; доцент кафедри археології, етнології та культурології,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

E-mail: jurij.danilec@uzhnu.edu.ua

Scopus Author ID: 56032318300

Researcher ID: P-6617-2017

<http://orcid.org/0000-0003-0592-3907>

У даній статті розглядається проблема заснування та діяльності пастирських курсів у с. Буштино Тячівського округу. Особливу увагу приділено політиці місцевої та центральної влади щодо функціонування духовної школи. Обґрунтовується думка про те, що для урядовців була необхідна діяльність курсів для формування підтримки архієпископу Савватію (Врабецу), який мав намір створити окрему церковну організацію в Чехословацькій Республіці. На основі різноманітних джерел показано кількісні показники фінансової підтримки з боку влади, з'ясовано розміри оплати навчального персоналу. Автор дає узагальнену характеристику навчального наповнення курсів, наголошує на недостатньому рівні окремих предметів. У статті прослідковано основні етапи навчання курсантів, з'ясовано тривалість першого та другого набору, розроблено періодизацію діяльності школи. Значна увага приділяється вивченню повсякденного життя курсантів. Досліджено біографічний шлях завідувача курсів протоієрея Івана Чернавїна. Прослідковано його діяльність до приїзду на Підкарпатську Русь та після еміграції до Франції і США. Автор наголошує на значному організаційному досвіді священника. Спираючись на архівні документи доведено фінансові зловживання керівництва духовної школи, які полягали у сприянні слухачам щодо найшвидшого висвячення у сан ієрея. Початок розслідування поліції та висунуті звинувачення призвели до оперативної еміграції прот. І. Чернавїна. У статті висунуто тезу, що значна частина курсистів була висвячена без належної підготовки ще на початку чи в середині навчального семестру. Автор приходиться до висновку, що збільшення кількості священників низького освітнього рівня призвело до погіршення становища православної церкви. Їхня діяльність призвела до загострення протистояння між двома діючими юрисдикціями: сербською та константинопольською, спровокувала новий виток конфліктів з греко-католицьким духовенством та вірниками. Автор наголошує на недостатній джерельній базі, що викликана втратою внутрішньої документації пастирських курсів.

Ключові слова: Буштино, пастирські курси, священник, православна церква.

Постановка проблеми. На початку ХХ ст. на Закарпатті, яке перебувало під владою Австро-Угорщини, розпочався процес відродження православної церкви. Угорський уряд застосував проти православних репресії, звинувачуючи останніх у політичній діяльності на користь царської Росії. Після розпаду «клаптикової» імперії дана територія під назвою Підкарпатська Русь опинилася на правах автономії у складі Чехословаччини. Празький уряд стояв на демократичних позиціях, що сприяло розширенню православного руху. Більшість приходів і монастирів у 1920 – 1930-х рр. юрисдикційно підпадали під владу Сербської православної церкви (далі – СПЦ), яка до 1931 р. керувала громадами через єпископів-делегатів, а після створила Мукачівсько-Пряшівську православну єпархію. Незначна кількість приходів визнавали владу Празького архієпископа Савватія (Врабец), який отримав висвячення від Вселенського патріархату.

Однією з найбільших проблем у розвитку православної церкви на Підкарпатській Русі в 1920-ті рр. і в пізніші часи була катастрофічна нестача кваліфікованого духовенства. Перші священники були переважно ієромонахами та отримали висвячення після короткотермінових курсів в

Яблочинському монастирі на Холмщині [Дубец, 1999, с. 90–94; Данилець, 2016, с. 147–149]. Пізніше кандидати на священство вчилися в чернечій школі при Свято-Миколаївському монастирі в с. Іза на Хустщині та на пастирсько-богословських курсах, які організували православні архієреї. Значна частина священників здобували освіту в сербських богословських та духовних закладах [Данилець, 2018, с. 291–309]. Прихильники архієпископа Савватія такої можливості не мали, тому було вирішено створити пастирські курси для підготовки майбутніх пастирів в с. Буштино Тячівського округу².

Автор ставить перед собою мету дослідити основні етапи діяльності пастирських курсів у названому населеному пункті. У рамках окресленої мети у статті розв'язується ряд завдань: з'ясувати роль чехословацького уряду у відкритті курсів; прослідкувати економічну складову державної підтримки; охарактеризувати зміст навчальних програм та богословсько-освітній рівень випускників; вивчити діяльність керівника курсів

¹ This article was prepared with the support of the Visegrad Fund scholarship.

² Нині Тячівський район Закарпатської області України.

прот. Івана Чернавїна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність пастирських курсів у с. Буштино не достатньо досліджена в українській і зарубіжній історіографії. Церковний історик ієромонах Сергій (Цюка) зазначав, що початок діяльності курсів слід пов'язувати з прот. І. Чернавїним, який прибув на Підкарпатську Русь «в день Преображення Господня 1922 г.» і був призначений на приход в с. Нижній Бистрий Хустського округу [Сергій (Цюка), ієромонах, 2013, с. 205]. Названий автор переконував, що справжня ціль приїзду Чернавїна – «підготувати почву для Савватія». З метою реалізації даного плану «он задумал открыть в с. Изе пастырские курсы для подготовки будущих пастырей». За словами о. Сергія, ідея відкриття курсів у названому селі не отримала підтримки. «Чернавин... начал собирать желающих поступить в его богословскую школу, на открытие которой получил государственное разрешение от Школьного Референта Цивильной управы Подкарпатской Руси «за «1360/23 от 23.1.1923» [Сергій (Цюка), ієромонах, 2013, с. 206]. Підсумовуючи виклад матеріалу про діяльність пастирських курсів у с. Буштині Цюка зазначав: «из этой школы вышли и хорошие священники, но таких было немного, остальные же были на очень низком уровне нравственного состояния» [Сергій (Цюка), ієромонах, 2013, с. 206]. Ігумен Гавриїл (Кризина) коротко характеризує діяльність курсів у с. Буштино. Зокрема він пише: «С благословения Савватия и разрешения властей в Буштинe функционировала православная богословская школа под руководством русского эмигрантского священника И. Чернавина. Она имела трехгодичный курс обучения и принимала лиц мужского пола не моложе 17 лет. В ней преподавались предметы специально-богословские и общеобразовательные в объеме четырех классов государственных гимназий, кроме иностранных языков. Эта школа просуществовала до начала 40-х гг., когда прот. И. Чернавин уехал из Подкарпатской Руси» [Гавриил (Кризина), игумен, 1999, с. 60–61]. Припускаємо, що автор користувався початковими документами щодо курсів, котрі дійсно планувалося зробити 3-річними та прирівняти до гімназійної освіти. Однак, цей задум не вдалося реалізувати. Біографічні відомості про діяльність прот. І. Чернавїна містяться також у збірнику «Русские писатели эмиграции...» [Русские писатели эмиграции, 1973], в працях Антуана Нів'єра [Нив'єр, 2007], О. Козлова [Козлов, 2018], третьому томі «Биографического словаря...» Ф. Тітова [Чернавин И. Н., 2019, с. 453–454]. Отже, узагальнюючої праці про діяльність пастирських курсів у с. Буштино наразі не опубліковано.

Недостатня вивченість функціонування пастирських курсів в с. Буштино викликана, в першу чергу, слабкою джерельною базою та розпорошеністю документів по архівам різних країн. У даній публікації було залучено до аналізу фонди цілого ряду архівних установ. Серед них: Архів канцелярії єпархіального уряду Оломоуцько-Брненської єпархії православної церкви на чеських

землях та Словаччині в Оломоуці (AUEROBE Olomouc), Архів Канцелярії Президента Республіки в Празі (Archiv KPR), Архів Міністерства закордонних справ в Празі (Archiv MZV), Національний архів в Празі (NA), Державний архів Закарпатської області (ДАЗО) та інші. Наприклад, в ДАЗО (м. Берегово) було опрацьовано п'ять архівних фондів, в NA – два фонди. Унікальне листування зберігається у фонді єпископа Горазда (Павліка) в Оломоуці. Весь комплекс джерел дає можливість по новому оцінити значення пастирських курсів, вивчити їх освітню та економічну діяльність.

Виклад основного матеріалу. Не викликає заперечень, що головним ініціатором відкриття курсів був прот. І. Чернавін (Рис. 1). Аналіз історіографії свідчить про цілий ряд неточностей у біографії священника. У виданні «Русские писатели эмиграции...», що вийшло в 1973 р. в Бостоні, згадано тільки про діяльність священника у Франції та в США і наведено назви кількох його книг [Русские писатели эмиграции, 1973, с. 144]. Французький історик А. Нів'єр повідомляє, що І. Чернавін народився 4 квітня 1879 р. на території «Вольнської губернії» [Нив'єр, 2007, с. 537]. Наведена інформація про місце народження не відповідає дійсності. Точні відомості про народження та діяльність майбутнього священника можна відтворити на основі третього тому видання «Биографический словарь...», яке вийшло у 2019 р.

Рис. 1. Протоієрей Іван Чернавін, [Козлов, 2018, с. 185.]

Підготовкою біографічного словника займався професор, настоятель київського Андріївського храму, прот. Федір Тітов. Його планували приурочити до 300-ї річниці Київської духовної академії (КДА) і надрукувати в 1915 р. Однак, в силу різних причин, унікальні матеріали були оприлюднені тільки через 100 років. Оригінали документів зібраних Ф. Тітовим, нині зберігаються у

фондах Центрального державного історичного архіву України в м. Київ.

Згідно із метричними відомостями, І. Чернавін народився в с. Кубенське Вологодської губернії та повіту¹. Батько – Микола Іванович та мати – Ганна Іванівна, були середнього достатку та володіли земельним наділом. Першим закладом духовного напрямку в біографії юнака стало Києво-Подільського училища. В 1895 – 1901 рр. продовжив здобувати освіту в Київській духовній семінарії, яку закінчив по другому розряду [Чернавин І. Н., 2019, с. 454]. У цьому контексті варто згадати звіт віцегубернатора Антонія Розспипала від 4 листопада 1924 р. до Президії Міністерства внутрішніх справ у Празі. У документі подано відомості про православних священників, які працювали на той час на Підкарпатській Русі. У графі про І. Чернавина зазначається, що він закінчив «4 семестри історико-філологічного факультету в Києві» [НА, ф. МŠ, сіг. 47 III, карт. 3884, є. 39161]. Наведені відомості конкретизує головний службяр Тячівського округу, окреслюючи період навчання в університеті 1906 – 1907 роками [ДАЗО, ф. 15, оп. 3, спр. 1619, арк. 21].

У червні 1901 р. І. Чернавін одружився з мешканкою Києва Марією Мефодіївною Кочубинською, 1881 р. н. [Козлов, 2018, с. 184]. У сім'ї народилося троє дітей (Олександра (1903 р. н.), Борис (1905 р. н.) та Микола (1914 р. н.)).² 6 серпня 1901 р. київським митрополитом Флавіаном (Городецьким) рукопокладений у сан диякона та священника [Києвские епархиальные ведомости, 1901, 1 сентября, с. 399]. Працював законовчителем при школах Преображенського Ржищівського жіночого монастиря в Київській губернії. 14 березня 1904 р. згідно з проханням, переміщений на сектантський приход с. Оситна Уманського повіту Київської губернії і призначений завідувачем і законовчителем двох церковнопарафіяльних шкіл. В 1906 – 1907 рр. працював протисектантським місіонером 2 округу Уманського повіту, 5 округу Канівського повіту, законовчителем церковно-парафіяльної школи в с. Пішки³. За заслуги на церковній та освітній ниві нагороджений набедреником (1905 р.), митрополитим благословінням (1906 р.), грошовою премією (1907 р.) [Чернавин І. Н., 2019, с. 454]. У травні 1908 р. прибув до США, де був призначений настоятелем Свято-Андріївського приходу та законовчителем церковноприходської школи в Філадельфії. На новому місці також проявив себе здібним організатором, отримав подяку митрополита Платона за побудову нового храму (1911 р.). Нагороджений скуфією (1908 р.) та камилавкою (1911 р.) [Козлов, 2018, с. 184] та іншими нагородами [РГИА, ф. 796, оп. 439, д. 24, л. 28–49].

В 1912 р. повертається із США, призначений священником та законовчителем однокласної школи

в с. Янків Подільської губернії⁴. 15 грудня 1913 р. – старший священник Віровського жіночого монастиря Холмської єпархії⁵. 1 грудня 1914 р. – законовчитель однокласного початкового училища в с. Чеканів Соколовського повіту⁶. 6 березня 1916 р. – настоятель в м. Янова Холмської єпархії⁷. Брав участь у Першій світовій війні. Служив полковим священником та благочинним дивізії 9-го Заамурського прикордонного піхотного полку (28 березня 1916 р.), священником 620 піхотного полку та благочинним 155 піхотної дивізії (30 січня 1917 р.). Обирався членом та головою полкового комітету та членом дивізійного комітету, перебував на службі в 43 піхотному запасному полку (7 травня 1917 р.) [Чернавин І. Н., 2019, с. 454]. У матеріалах Ф. Тітова перелічено місця боїв, у яких брав участь о. Чернавін. За військову службу отримав нагороди: 1916 р. – орден св. Анни 3 ступеня з мечами «за особые отличия и исполнение духовных треб под огнем неприятеля», 1917 р. – золотий наперсний хрест на Георгіївській стрічці «за особые отличия» [Чернавин І. Н., 2019, с. 454].

До кінця не з'ясовано діяльність І. Чернавина в перші післявоєнні роки. В «Биографическом словаре...» наводиться цікавий документ від 28 серпня 1918 р., згідно із яким о. І. Чернавін подавав прохання на ім'я ректора КДА єпископа Василя (Богдашевського) про зарахування його в студенти [Чернавин І. Н., 2019, с. 454]. Очевидно, у зв'язку із політичними обставинами, продовжувати навчатися в Києві священник не міг. У передмові до однієї із статей о. Іван наступним чином характеризував свою професійну діяльність після війни: «...учитель и законоучитель двухъ гимназій: правительственной на Кубани (станция Славянская) и В. В. Нератовой⁸ (жены посла) въ Константинополѣ ...» [Козлов, 2018, с. 185]. Стосовно останнього навчального закладу, то мова йде про Хрестровоздвиженську гімназію, яка діяла з кінця червня 1920 р. по лютий 1922 р. в Стамбулі, а потім була переведена до Болгарії [Седова, 2013, с. 117–118; Олджай, 2017, с. 45].

Приїзд прот. І. Чернавина на Підкарпатську Русь ієромонах Сергій (Цьока), як зазначалося раніше, датує 19 серпня 1922 р. Із архівних документів довідуємося, що він приїхав із Королівства сербів, хорватів і словенців (далі – КСХС), отримавши транзитну візу [Архів МС 1]. Єпископом Досифеєм (Васичем) священника було направлено на православну парафію в с. Нижній Бистрий Хустського округу. Станом на початок листопада 1922 р. Чернавін не мав дозволу на постійне місце проживання в ЧСР, однак, міг його отримати після відповідного схвалення Цивільного управління

⁴ Нині село Іванівка у Вінницькому районі Вінницької області України.

⁵ Нині село Вірув, гміна Яблонна-Ляцька Соколовського повіту Мазовецького воєводства Польщі.

⁶ Нині с. Чеканув, гміна Яблонна-Ляцька Соколовського повіту Мазовецького воєводства Польщі.

⁷ Нині м. Янів-Любельський, адміністративний центр Янівського повіту Люблінського воєводства Польщі.

⁸ Варвара Нератова, дружина російського посла в Стамбулі Анатолія Нератова. Призначений на посаду генералом Антоном Денікіним у квітні 1920 р.

¹ Нині село в Вологодському районі Вологодської області Російської Федерації.

² У праці О. Козлова вказано три сини: Олександр, Борис і Микола.

³ Нині село в Кореунь-Шевченківському районі Черкаської області України.

Підкарпатської Русі. 2 листопада 1922 р. до МЗС у Празі звернувся настоятель православного приходу в с. Бедевля ієромонах Боголіп (Церковник), який просив дати дозвіл на приїзд до республіки для родини протоієрея, у складі дружини і трьох дітей. Міністерство у свою чергу писало до Ужгороду, намагаючись дізнатися думку місцевої влади щодо клопотання. Очевидно в Шкільному рефераті та інших відділах Цивільного управління велася дискусія на рахунок надання дозволів. На підтвердження нашої думки можна навести листа шкільного референта до Політичного реферату названого управління, в якому йшлося про телеграму Чеської релігійної громади в Празі. Остання також піднімала питання про надання права постійного проживання прот. І. Чернавину, як передумову до отримання дозволу на поїзду до Югославії. «Просимо, – писав референт, – щоб вказане підтвердження було видано, адже є в місцевих інтересах, щоб Чернавін поїхав до Югославії до патрарха сербського» [Архів МС 1]. Нам не відромо, яку місію повинен був виконати священник і як швидко відповідді папери йому були надані. Однак, вже у грудні 1922 р. Чернавін перейшов на пастирське служіння до с. Буштино Тячівського округу [ДАЗО, ф. 16, оп. 1, спр. 240, арк. 3].

А. Нивьер вважає, що за весь час свого перебування на «Закарпатской Руси (1922 – 1926)», Чернавін «состоял в юрисдикции Сербской Православной Церкви». Це твердження також не відповідає дійсності. Адже, зразу після хіротонії архієпископа Савватія (Врабеца) в березні 1923 р., прот. І. Чернавін перейшов під його юрисдикцію. 12 грудня 1924 р. він був обраний головою Єпископської ради Празької архієпископії.

Як вже вказувалося на початку статті, первісно курси планувалося відкрити в с. Іза Хустського округу. Серед листування Шкільного Реферату Цивільного управління Підкарпатської Русі, що зберігається у фондах ДАЗО, виявлено «Прошення», надіслане від імені «Церковно-Школьного Комітета села Изы, Марм. жупы, совместно со своимъ духовенствомъ» на початку жовтня 1922 р. [ДАЗО, ф. 63, оп. 2, спр. 504, арк. 4–5]. У документі задекларовано бажання створити «Богословскую Православную школу» та зареєструвати її з назвою «Частная Богословская школа для взрослых». Головною метою даного закладу мало стати вивчення протягом трьох років «вѣроученія и правоученія Православной Восточной Церкви и пополненія образованія вообще» [ДАЗО, ф. 63, оп. 2, спр. 504, арк. 4]. У проханні перелічено богословські та загальноосвітні предмети, які планувалося викладати слухачам. Зокрема, серед богословських предметів вказано «догматическое, нравственное, общечитальное, пастырское» богослов'я, «уставъ и богослуженіе православной церкви, священное писаніе и церковная история». Зауважимо, що до програми майбутніх курсів планувалося включити досить широкий спектр загальноосвітні предметів. Це вивчення різних мов (церковнослов'янської, російської та чеської), математика, суспільствознавство, історія та географія «вообще,

Чехослов. Республики и Карпатской Руси», церковний спів, початки медицини, сільське господарство, кооперація, музика, іконопис. Крім того, учні повинні були вивчати й окремі прикладні спеціальності: «столярное, токарное и проч. ремесла» [ДАЗО, ф. 63, оп. 2, спр. 504, арк. 5].

Найбільший інтерес викликає та частина документу, де перелічено керівний склад навчальних курсів й інших відповідальних осіб. Ректором школи вказано архімандрита Савватія (Врабеца), випускника КДА. Його помічником – прот. І. Чернавіна, а інспектором – ігумена Олексія (Кабалюка). Серед вчителів, які повинні були викладати вищеназвані дисципліни знаходимо ієромонаха Іова (Войтишина), Володимира Потапова (вчитель співів, навчався в Московській консерваторії) та державного вчителя Кирика. У пізніших документах І. Чернавін згадується як інспектор, ігумен Олексій – як духівник, ієромонах Іов – як помічник інспектора [Архів МС 2].

Школу планували утримувати за рахунок державної стипендії та «плати за правоученіе». У документі окреслені й умови до майбутніх абітурієнтів. Зокрема, до школи приймали осіб, які опанували грамоту та відповідали відповідному віковому цензу. Дозволялося вступати на навчання й одруженим чоловікам. В іншому джерелі знаходимо уточнюючі відомості, які регулювали набір слухачів. «Въ школу принимаются лица мужеского пола, православнаго вѣроисповѣданія, грамотные, не моложе 17 лѣтъ, без различія національности, по вступительному экзамену въ объеме курса церковной или державной начальной школы. Плата за правоученія 1200 чешских корон ежегодно. Содержатся слушатели на своемъ иждивеніи. При школѣ предполагается интернатъ». Для того щоб стати слухачем курсів кандидат повинен був подати клопотання, рекомендацію від свого православного священника «о поведеніи и благонадежности» та метричну виписку про народження» [Архів МС 2].

Ініціатори створення курсів навіть підшукали для навчання відповідне приміщення в с. Іза, яке передавалося для школи безкоштовно. Незважаючи на те, що в документі зазначено дату початку начального року (1 листопада), підписанти листа не володіли належними коштами для укомплектування класів. «Церковно-Школьный Комитетъ» клопотав про заснування 20 стипендій по 5000 чехословацьких крон (Кѣ) на рік кожному студенту, виділення 25 000 Кѣ на закупівлю шкільного обладнання та 25 000 Кѣ на облаштування інтернату. Крім того, на плечі Міністерства шкіл і народної освіти планувалося покласти оплату гонорарів педагогічному персоналу в обсязі 36 годин на тиждень по існуючим нормам. Для переговорів з владою комітет уповноважував прот. І. Чернавіна та жителя с. Іза Степана Кеміня. Документ було підписано старостою села та ще 8 особами, в тому числі І. Чернавіним і о. Олексієм (Кабалюком) [ДАЗО, ф. 63, оп. 2, спр. 504, арк. 5 зв.].

Дослідникам не вдалося до кінця з'ясувати причину, чому курси в с. Іза так і не розпочали роботу. Ієромонах Сергій (Цьока) стверджує, що

створення курсів слід розглядати як підготовку майбутніх прихильників Савватія. «Но в с. Изе он не имел возможности устроиться, т. к. его планы были скоро разоблачены, поэтому он поселился в с. Буштино, где и задумал начать свое дело» [Сергий (Цюка), иеромонах, 2013, с. 205]. Цюка також наголошує, що І. Чернавін намагався провести в с. Іза 13 лютого 1923 р. збори духовенства на затвердження курсів, котрі вже планувалося відкрити в с. Буштино. За словами автора, на зібранні було підняте питання «о другой «юрисдикции», не Сербской», яке відкинули священники та ченці чоловічого монастиря [Сергий (Цюка), иеромонах, 2013, с. 206]. В Національному архіві у Празі нами виявлено документи про хід зборів 13 лютого 1923 р. Із жупанатських звітів довідуємося, що у роботі собору взяло участь 20 священників та делегати 64 православних громад [NA, f. PMR, sig. 263, kart. 142, sv. 3, č. 2244]. Загалом було обговорено три блоки питання: 1) призначення єпископа для православної церкви на Підкарпатській Русі із сербських чи місцевих кандидатів; 2) питання судових спорів із греко-католиками за храми та церковне майно; 3) мовне питання в школах на Підкарпатській Русі [Archiv MZV, sekce II, kart. 60, č. 047389]. У нашому випадку, важливе саме перше питання, під час розгляду якого була висловлена повна лояльність СПЦ. Відкинувши пропозицію І. Чернавїна щодо підтримки архимандрита Савватія на посаду підкарпатського архієрея, делегати фактично зводили нанівець ідею заснування пастирських курсів. А. Розсипал досить критично оцінював підсумки зборів, наголосивши, що «це є акція проти чеського втручання» [Archiv MZV, sekce II, kart. 60, č. 047389].

Безперечно, головним завданням зборів в с. Іза було схилити делегатів до підтримки урядової політики, яка полягала у створенні автономної (автокефальної) православної церкви в ЧСР за посередництва Константинопольського патріарха. Щодо схвалення відкриття курсів у с. Буштино, то на нашу думку, це питання було суто формальним. Адже процес переговорів з місцевими чиновниками підходив до завершення. Про це свідчить листування шкільного референта з Ужгороду О. Бескида з керівниками Православної Чеської релігійної громади в Празі. 23 січня 1923 р. він повідомляв, що Шкільний Реферат Цивільного управління Підкарпатської Русі отримав звернення жителів с. Буштино Тячівського округу. Останні просили заснувати в населеному пункті богословську школу. Чиновник зазначав, «что подготовительный комитет поставил въ главѣ институціи архимандрита о. Савватія», у зв'язку з чим вимагалася його термінова реакція щодо висловленої ініціативи. О. Бескид наголошував на принциповій згоді установи, котру він представляв, підтримати матеріально та морально відкриття школи, якщо цей крок буде сприяти поширенню культури та просвіти в краї [AUEROBE Olomouc 3]. Припускаємо, що архимандрит Савватій досить оперативно надіслав свою згоду на діяльність курсів. 16 лютого 1923 р. для вивчення ситуації до

с. Буштино був делегований представник Шкільного Реферату Кочаний. За словами віцегубернатора А. Розсипала, чиновник мав повноваження дозволити заснування загальноосвітніх курсів на тих самих умовах, за якими відкривалися курси для неграмотних починаючи з 1920 р. Для зустрічі з представником шкільного відділу було скликано збори духовенства, які, згідно із архівними документами, вимагали створення саме богословської школи. Ніби передбачаючи хід подій, Кочаний заперечував проти відкриття семінарії, вважаючи дане питання не своєчасним та таким, що не принесе значного полегшення населенню, «котре потребує початкових знань». Крім того, референт наголошував, що «створивши семінарію, багато хто може подумати, що незабаром вони всі стануть священниками» [Archiv KPR, f. KPR – protokol PR, inv. č. 571, sig. PR 1559, 18.06.1924]. Досягнувши порозуміння з учасниками зборів, Кочаний дозволив відкриття школи і пообіцяв виділення книг та канцелярських товарів [Archiv KPR, f. KPR – protokol PR, inv. č. 571, sig. PR 1559, 18.06.1924].

Таким чином, документ про початок роботи курсів було видано Шкільним Рефератом 18 лютого 1923 р., а не 21 січня 1923 р., як зазначав іеромонах Сергій (Цюка) [ДАЗО, ф. 63, оп. 2, спр. 603, арк. 22]. Про це рішення було повідомлено Міністерство шкіл і народної освіти, Православна Чеська релігійна громада в Празі, шкільний інспекторат в Тячеві та безпосередньо ініціатори відкриття в с. Буштино. Певну неточність у праці о. Сергія можемо пояснити плутаницею у листуванні І. Чернавїна та біографічних відомостях окремих випускників. Наприклад, в оголошенні, що було надруковано в типографії «Школьной Помощи» в Ужгороді, взагалі вказано 28 січня 1923 р. як дату відкриття «богословской православной школы для взрослых» (Рис. 2). Згідно із розпорядженням згаданого відділу, на навчання виділялося 36 годин на тиждень, з яких 22 години мали бути присвячені загальним та 14 годин – богословським предметам. Вчителі отримували по 7 Кč за кожен навчальну годину. Грошову винагороду сплачував Шкільний Реферат на видану платіжну відомість державного шкільного інспекторату в Тячеві, підтверджену церковним комітетом в с. Буштино [ДАЗО, ф. 63, оп. 2, спр. 603, арк. 22]. Однак, аналіз документів свідчить, що перевага у викладанні надавалася богословським предметам.

Згідно із звітом голови Тячівського окружного уряду, викладання проводилося за навчальним планом названого Реферату, який, у значній мірі, відрізнявся від запропонованого на початку жовтня 1922 р. Зокрема, студентам читали наступні предмети: Закон Божий, російську та церковнослов'янську мову, історію, географію, математику, малювання та каліграфію. Чиновники Реферату (Млада і Кочаний) та їхні колеги із Тячівського округу наглядали за роботою курсів, беручи участь в тому числі у прийнятті іспитів.

Щодо періоду роботи пастирських курсів, то нами виявлено суперечливу інформацію. Дата початку роботи школи не викликає дискусії – це 18 лютого 1923 р. Відомо також, що всього було здійснено два набори слухачів. Навчання перших студентів завершилося іспитом 10 вересня (за іншими даними

Русі¹. З іншого джерела довідуємося дещо відмінні кількісні дані щодо учнів. Зокрема, у звіті невідомої особи на ім'я греко-католицького єпископа Антонія (Паппа) від 22 листопада 1923 р. зазначалося, що на курси було зараховано 37 вихованців віком від 13 до 60 років, але лише 24 склали іспит [ДАЗО, ф. 151, оп.

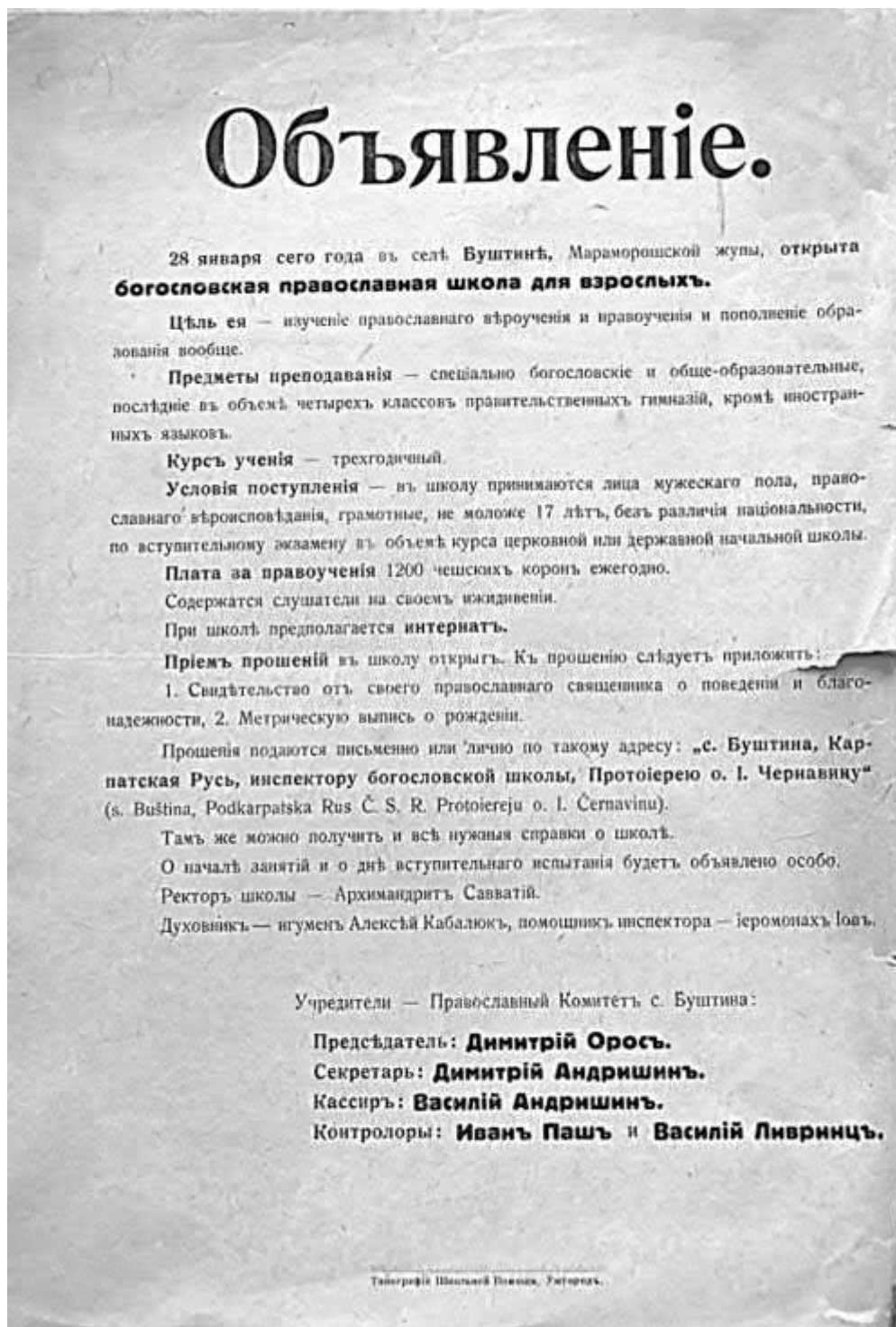

Рис. 2. Оголошення про початок роботи пастирських курсів, Архів МС.

20 вересня) 1923 р. [ДАЗО, ф. 63, оп. 2, спр. 603, арк. 22; Archiv KPR, f. KPR – protokol PR, inv. č. 571, sig. PR 1559, 18.06.1924]. За інформацією А. Розсипала у перший набір було прийнято 61 особу, віком від 16 до 52 років із 26 населених пунктів Підкарпатської

¹ Чумальво, Калини, Кричово, Хуст, Луково, Монастирець, Ужгород, Салдобош (нині – Стеблівка), Копашново, Онок, Вонігово, Тячів, Теремля, Уйбарово (Новобарово), Урмезіво (Руське Поле), Волоське, Шандрово (Олександрівка), Буштино, Угля, Дубове, Задне (Приборжавське), Руська Мокра, Вільхівці, Ільниця, Криве, Ганичі.

7, спр. 1041, арк. 5–6]. Другий набір було здійснено 1 жовтня 1923 р., у результаті чого на курси зарахували 20–25 осіб. Із документів також виходить, що одночасно влада пролонгувала роботу пастирських курсів ще на один рік. Черговий іспит випускники склали відповідно 28 червня 1924 р. [ДАЗО, ф. 63, оп. 2, спр. 603, арк. 22].

Щодо педагогічного складу курсів, то нами встановлено наступних осіб, які в різні часи викладали в с. Буштино. Постійно у штаті перебував прот. І. Чернавін. Крім нього слухачів навчали Леонід Ланін, Феодосій Дементьев та церковний учитель Іван Мрочковський [ДАЗО, ф. 63, оп. 2, спр. 603, арк. 22; Archiv KPR, f. KPR – protokol PR, inv. č. 571, sig. PR 1559, 18.06.1924]. У звіті від 22 листопада 1923 р. вказано, що крім прот. І. Чернавіна з самого початку діяльності школи у ній працювало двоє вчителів. «Першого швидко звільнили, тепер у Севлюші чиновник. Теперішній учитель адвокатом був у Росії, звідки емігрував» [ДАЗО, ф. 151, оп. 7, спр. 1041, арк. 5]. Очевидно, мова йде про Л. Ланіна та Ф. Дементьева.

А. Розсипал, інформуючи Міністерство внутрішніх справ про діяльність курсів зазначав, що представники Шкільного Реферату спостерігали «самовідданість і завзяття курсантів», які самі готували їжу із привезених з дому припасів та спали на примітивних ліжках. Із його слів, результат першого набору «був дуже хорошим», адже «двоє учнів було прийнято до другого класу руської гімназії у Празі» [Archiv KPR, f. KPR – protokol PR, inv. č. 571, sig. PR 1559, 18.06.1924]. За підтримки влади для курсів було викуплено стару сільську школу за 23 000 К₰, де розмістилися навчальні класи та інтернат [ДАЗО, ф. 151, оп. 7, спр. 1041, арк. 5]. Збереглася інформація про побут учнів та вчителів. Деякі із слухачів добиралися на навчання із сусідніх сіл. Прот. І. Чернавін проживав разом з родиною на фарі, цивільний вчитель мав квартиру в студентському гуртожитку [ДАЗО, ф. 151, оп. 7, спр. 1041, арк. 5].

Початок роботи пастирських курсів у с. Буштино хронологічно майже співпав з хіротонією архімандрита Савватія (Вребца). Вже 26 лютого 1923 р. делегація із Праги відбула до Стамбулу, а 4 березня Савватій був зведений на архієпископа Празького і всієї Чехословаччини. Зважаючи на те, що на Підкарпатській Русі новостворена архієпископія мала всього декілька священників, архієрей приступив до нових рукоположень. У сан висвячували кандидатів, що були недостатньо підготовлені для священницького служіння. Аналогічна ситуація спостерігалася на поч. 1920-х рр. і в сербській юрисдикції, якою керував делегат єпископ Досифей (Васич). Якщо останній почав відправляти претендентів на свячення до духовних та богословських закладів КСХС, то владика Савватій звернув увагу на емігрантів та учнів і випускників буштинських курсів. У вересні 1923 р. на Підкарпатську Русь празький архієрей призначив вікарія – єпископа Веніаміна (Федченкова). Після цієї події кількість свячень «буштинських богословів» почала стрімко зростати.

У звіті голови Тячівського окружного уряду до Цивільного управління Підкарпатської Русі від 28 січня 1925 р., кількість рукопокладених священників, які були випускниками пастирських курсів в с. Буштино, окреслювалася 22 особами. Головно-службний зазначав, що вони отримали сан після 3 місячного навчання та «розширили православну пропаганду по цілій Мараморошській жупі» [ДАЗО, ф. 63, оп. 2, спр. 603, арк. 22]. Такий розвиток ситуації аж ніяк не влаштовував Цивільне управління, представник якого під час складання іспитів першими випускниками висловив рішучий протест прот. І. Чернавіну. Священник заявив про свою непричетність, переказавши всю відповідальність на «єпископа або архієпископа», які здійснювали рукоположення. У тому ж році шкільний референт Кочаний провів ще одну розмову з даного питання з єпископом Веніаміном та прот. І. Чернавіним. Згідно з архівним документом, «два одночасні сказали, що якщо немає інших священників, вони повинні допомогти посвяченням навіть свинопасів, щоб уникнути анархії». «Веніамін потім заявив, що йому миліша душа простої людини, ніж душа якогось зіпсованого інтелігента, який би міг справі віри нашкодити» [Archiv KPR, f. KPR – protokol PR, inv. č. 571, sig. PR 1559, 18.06.1924].

Аналіз документів дає підстави стверджувати, що рукоположення учнів пастирських курсів у с. Буштино почалися задовго до складання іспитів. 10 червня 1923 р. на ім'я архієпископа Савватія, іменованого в документі «Празьким і Карпаторусским», було відіслано листа за підписом 9 священників та 4 осіб, котрі зазначені як засновники школи та члени комітету. Автори звернення просили рукоположити у священницький сан кількох найбільш підготовлених учнів «Буштинской богословской школы». Своє прохання духовенство мотивувало прибуттям на Підкарпатську Русь єпископа Досифея, який нібито вніс смуту і анархію в життя єпархії, рукопоклавши «нѣсколькихъ лицъ безъ всякой подготовки в высокой санъ священника» [AUEROBE Olomouc 2]. Наприкінці листа кількість кандидатів конкретизовано до 4 чоловік та вказано, що вони вже відправлені до Праги.

Архівний документ наступним чином характеризує відбір кандидатів на висвячення. «Одні вибували, інші залишали курси, деяких висвячували. Було й таке, що приймали під час курсів. Час навчання залежав від здібностей. Були такі, яких через 3 днів навчання висвятили, а були й такі, яких висвячували лише в кінці навчання. Теперішнього священника с. Надькірва¹ Веніамін висвятив після 2-го дня навчання... Лише з околиць с. Чумальово було висвячено 11 селян... таке навчання не давало потрібного ефекту, вихованці були далекі від інтелігентності» [ДАЗО, ф. 151, оп. 7, спр. 1041, арк. 7].

Рівень випускників пастирських курсів у с. Буштино очевидно не влаштовував навіть

¹ Нині село Криве Тячівського району Закарпатської області України.

керівництво константинопольської юрисдикції. В № 3-4 газети «Православный вѣстникъ», що вийшов 24 грудня 1923 р. в Празі, єпископ Веніамін виступав за створення нового пастирського училища. Обґрунтовуючи свою думку різким збільшенням числа парафій і катастрофічною нестачею кадрів, єпископ закликав до виховання священників із місцевого населення: «они и духъ народа знаютъ лучше; они и языкомъ говорятъ мѣстнымъ, понятнымъ». Владика Веніамін у статті згадував зібрання духовенства в Ужгороді 1 листопада 1923 р., на якому було підтримано пропозицію щодо заснування богословської школи. Він також повідомляв, що зробив певні кроки у даному напрямку, зокрема було розпочато розробку статуту школи, проводився пошук викладачів і місця під навчальний заклад, досягнуто домовленості з владою про виділення частини коштів [Е. Веніаминъ, 1923, с. 25]. Однак, богословська семінарія так і не була відкрита, а в квітні 1924 р. єпископ Веніамін був висланий за межі Підкарпатської Русі та взагалі покинув Чехословаччину.

Не тільки представники Шкільного Реферату критикували висвячення учнів та випускників пастирських курсів у с. Буштино. Чимало негативних оцінок знаходимо у листуванні греко-католицького архієрея в Ужгороді, наближеній до єпархії періодиці та інших документах. Відкидаючи можливий суб'єктивний фактор, який безперечно мав місце, зупинимося тільки на окремих фактах. У згаданому вище звіті від 22 листопада 1923 р. автор зазначав, що заклад виник за підтримки влади у формі курсів, але поступово перетворився на «Богословську теологічну школу» [ДАЗО, ф. 151, оп. 7, спр. 1041, арк. 5]. Недостатнє викладання цивільних предметів приводило до негативних результатів. «Матеріалом для навчання є духовний ґрунт. Вчать письмо, арифметику, але найбільше звертають увагу на Святе Письмо. Наскільки утискаються цивільні предмети, найбільше засвідчує те, що ректору заплатили 3200 К₶, а учитель цивільних дисциплін отримав 1800 К₶ із 5000 К₶. За такого навчання не дивно, що вихованці, які стали священниками, лише старослов'янське письмо розуміли... Проте, коли ця школа організувалася, сподівались, що вихованці здаватимуть іспити до гімназії. Цей задум був нездійсненим» [ДАЗО, ф. 151, оп. 7, спр. 1041, арк. 6].

В одному із номерів журналу «Благовѣстникъ» за 1924 р. йшлося про висвячення для с. Бабичі Покуття православного священника після двох тижнів навчання в «православной теології» в Буштині [ДАЗО, ф. 151, оп. 7, спр. 1528, арк. 65]. В «Хроніці с. Новоселиця Тячівського округу», яку вів греко-католицький священник Стефан Бендас (1903 – 1991 рр.), знаходимо також невеликий уривок про діяльність курсів. «...Въ Буштинѣ удопреса, такъ званное «духовное училище». Въ сіе училище изберуть изъ сель простыхъ селяновъ, не имѣющихъ еще и народныхъ школь, гдѣ подержуть ихъ за 2-4 мѣсяцы и выпускають ихъ jako готовыхъ батюшковъ на села. А чешска власть, не то, что допустила такій

non sens, но и подперала сіе училище матеріально» [Бендас, 2009, с. 72].

Незважаючи на наведену критику з боку греко-католиків у бік чехословацької влади, яка на початку активно підтримувала діяльність духовної школи, зазначимо, що вже 12 травня 1924 р. жупанатський уряд у Великому Севлюші у звіті до Цивільного управління Підкарпатської Русі рішуче виступав проти того, щоб з курсів виходили священники без належної підготовки. У зв'язку з цим, Шкільний Реферат прийняв рішення про закриття навчального закладу в Буштині починаючи з 15 червня 1924 р. У розпорядженні вказувалося, що після визначеної дати робота не може бути продовжена без дозволу шкільного управління [Archiv KPR, f. KPR – protokol PR, inv. č. 571, sig. PR 1559, 18.06.1924]. Наприкінці звіту віцегубернатора А. Розсипала до Міністерства внутрішніх справ від 18 червня 1924 р. міститься настійне прохання звернутися до Міністерства шкіл і народної освіти з вимогою не допустити затвердження курсу на наступний рік, «оскільки православні священники є напівграмотними» [Archiv KPR, f. KPR – protokol PR, inv. č. 571, sig. PR 1559, 18.06.1924]. У результаті реакції влади діяльність пастирських курсів у с. Буштино було припинено. Однак, на самій ліквідації духовної школи проблема не була вирішена. Виявилось, під час роботи курсів з боку І. Чернавіна допускалося цілий ряд зловживань.

30 березня 1925 р. віцегубернатор повідомляв жупанський уряд в Мукачеві про необхідність допитати православного священника Лева Тиблевича по звинуваченню у хабарництві прот. І. Чернавіна. У документі зазначалося, що останній збирав від вихованців духовної школи по 10 000 – 13 000 К₶. «Хто йому додатково сплачував 5000 К₶, той був рукопокладений на священника перед проходженням курсу» [ДАЗО, ф. 13, оп. 1, спр. 1704, арк. 7]. На жаль, протокол допиту о. Л. Тиблевича нами не виявлений.

21 квітня 1925 р. головний службний із Тячева писав жупану у Великому Севлюші про розслідування з приводу діяльності протоієрея. У листі повідомлялося, що священник отримав на потреби пастирських курсів у 1923 р. – 1600 К₶, а в 1924 р. – 9000 К₶. З останньої суми він нібито приховав 7150 К₶. Не було з'ясовано, що сталося з шкільним інвентарем (карти, книги, письмові приладдя і т.д.), які були закуплені на кошти субвенції. Незважаючи на те, що всі гроші надходили на ім'я церковного комітету в с. Буштино, після обрання його нового складу усі папери перейшли до прот. І. Чернавіна [ДАЗО, ф. 15, оп. 3, спр. 1117, арк. 15]. Шкільний Реферат через Тячівський шкільний уряд запросив від священника детальні звіти про використання коштів. Коли той відмовив, справу було передано на розгляд місцевому нотаріату. Згідно із документами, нотар письмово запросив протоієрея до себе для складання звіту, однак останній заявив: «Що собі думає нотар, що я є якимось хлопчиком, щоб мене викликав до себе. Скажіть, що прийду, коли буду мати час». Після цього випадку сільський чиновник кілька разів намагався зустрітися із І. Чернавіним на

фарі, але той постійно зачиняв перед ним двері [ДАЗО, ф. 15, оп. 3, спр. 1117, арк. 15].

Очевидно після описаних подій священник виїхав до Праги, однак шкільний референт у листі до В. Севлюшського жупанату від 3 серпня 1925 р. повідомляв, що в столиці ЧСР поліційне управління не змогло встановити місцезнаходження о. І. Чернавїна. У зв'язку з даними подіями сільського нотаря зобов'язували вступити в контакт із колишнім церковним комітетом, вилучити шкільне приладдя та передати його у розпорядження Тячівського відділу освіти [ДАЗО, ф. 15, оп. 3, спр. 1117, арк. 19].

Отже, прот. І. Чернавїну висувалися досить серйозні звинувачення, які могли призвести до його арешту. Крім проблем з пастирськими курсами, протоіерей вступив у конфлікт з центральним управлінням у Празі. 24 лютого 1925 р. він подав рапорт на ім'я архієпископа Савватія, в якому повідомив про складання з себе повноважень голови Єпископської ради та про вихід із названого церковного органу управління [ДАЗО, ф. 151, оп. 7, спр. 1849, арк. 2]. В «Православномъ Русскомъ Календаре на 1925 г.», що видавався з благословіння архієпископа Савватія у Вишньому Свиднику, І. Чернавїн віднесений вже до сербської юрисдикції [Православный Русский Календарь на 1926 г., с. 64]. 2 березня 1925 р. не будучи головою Єпископської ради протоіерей скликав збори савватіївського духовенства [ДАЗО, ф. 151, оп. 7, спр. 1849, арк. 3], результати яких не були визнані архієпископом у Празі. На посаду голови ради було призначено спочатку о. Дмитра Владикова, а згодом архімандрита Боголіпа (Церковника). Припускаємо, що така зміна поведінки священника щодо юрисдикції була пов'язана з фінансовим питанням. Він прагнув, як і більшість колишніх прихильників празької архієпископії, отримати державну субвенцію. Чехословацький уряд обіцяв грошову допомогу тільки священникам, які визнавали СПЦ та мали громадянство республіки. Останнє протоіерей міг отримати, після конфлікту з архієпископом Савватієм, тільки за сприяння сербського делегата.

Незважаючи на те, що поліції було не відоме місце проживання І. Чернавїна в Празі, він все ж таки перебував у столиці у першій половині серпня 1925 р. У фондах Слов'янської бібліотеки в Празі зберігається лист протоіерея від 12 серпня до Російського закордонного історичного архіву. У документі священник повідомляв про підготовку поїздки до США та пропонував свої послуги для збору джерел по історії православної церкви в «новому світі» [Národní knihovna]. Ім'я о. Івана згадується також у листі ієромонаха Бориса (Мидляка) до єпископа Горазда (Павліка) від 22 жовтня 1925 р. Чернець повідомляв, що за окремими відомостями Чернавїн «долженъ былъ поступить в римско-католическую семинарию или къ Вамъ на службу в Оломоуце». У разі підтвердження чуток о. Борис просив негайно повідомити про це на Підкарпатську Русь. У документі знаходимо і негативні характеристики протоіерея – «типъ онъ подозрителень и обманщикъ, на что есть данные»

[AUEROBE Olomouc 1]. Отець Борис був призначений на вакантне місце в с. Буштино і очевидно знав про зловживання свого попередника.

Певні підсумки щодо розслідування фінансових махінацій з боку прот. І. Чернавїна викладені у звіті віцегубернатора Підкарпатської Русі від 21 листопада 1925 р. Документ було вислано до Міністерства шкіл і народної освіти, копія до – Президії Міністерської Ради, Президії Міністерства внутрішніх справ та Канцелярії Президента Республіки. А. Розсипал включив до свого звіту матеріали допиту двох свідків: православного священника Михайла Стойки з с. Шандрово¹ та колишнього викладача пастирських курсів, священника з с. Верхній Бистрий Івана Мрочковського. Перший повідомив, що відвідував навчання в с. Буштино в 1923 р. протягом 8 місяців. Щомісячно він сплачував І. Чернавїну суму в розмірі 100 Кš. Крім того, протоіерей запропонував курсисту додаткові заняття, вартість яких оцінив в 1000 Кš. Позаяк М. Стойка не мав у наявності такої суми, він мусив підписати розписку. Додаткових годин курсант так і не отримав, однак це не заважало вчителю вимагати виплати боргу через суд. За рукопокладення у сан священника Стойка не сплачував ніяких коштів, але повідомив важливі факти про інших випускників курсів. За його словами, четверо із слухачів: Михайло Паканич, Іван Бабич та Михайло Розман з Чумальова та Михайло Пацкан із Буштино, були рекомендовані для подальшої освіти у Празі. Вони сплатили І. Чернавїну після цього по 2000 Кš, Розман у підсумку 6000 Кš. Далі Стойка повідомив, що плата за богословський курс була не однаковою для всіх, адже Чернавїн визначав її відповідно до майнового стану окремого учня. Наприклад, від Петра Шимона з Данилова взяв 2000 Кš і пообіцяв прилаштувати його на курси в Празі. Протоіерей відвіз кандидата до столиці, але коли останнього не прийняли, відмовився повертати всю суму селянину, залишивши собі за дорожні витрати 800 Кš. Стойці також було відомо про передачу коштів у розмірі 5000 Кš за рукопокладення Івана Бабича. «Чернавїн брав кошти від усіх учасників курсу таємно, щоб вони не знали один про одного і вони також приховували одне від іншого, що Чернавїну платили». На думку Стойки, Чернавїн таким чином виманив протягом курсу 60 000 Кš [NA, f. PMR, sig. 263, kart. 142, sv. 2, č. 7611, арк. 2].

І. Мрочковський повідомив не менш важливі факти. З його слів, І. Чернавїн вимагав від своїх учнів невинувато великі суми в розмірі 3000 – 5000 Кš за рекомендацію для висвяти священника. Більшість курсантів змушені були сплачували необхідні збори. Бідняки, які не могли заплатити Чернавїну, були швидко відраховані та не висвячені. Між іншим, Мрочковський згадав про випадок, коли Чернавїн попросив у трьох випускників курсу за рекомендацію на висвячення та для оплати дорожніх витрат до Праги по 3000 Кš. Подорож таки відбулася, але на станції протоіерей придбав квиток тільки для себе. Один із трьох випускників, не маючи при собі більше коштів,

¹ Нині село Олександрівка Хустського району Закарпатської області України.

був змушений в останній момент і з великими труднощами позичити гроші у своїх друзів. Згідно із матеріалами допиту, І. Чернавін вимагав також від Мрочковського суму в розмірі 5000 Kč, як плату за рекомендацію для посвячення. Коли учитель відмовив протоіерею у наданні коштів, він «впав у немилість» до останнього. Незважаючи на цей конфлікт, Мрочковський був рукопокладений у сан священника безкоштовно у тому ж 1923 р., під час візиту архієпископа Савватія до с. Верхній Бистрий [NA, f. PMR, sig. 263, kart. 142, sv. 2, č. 7611, арк. 2–3].

Таким чином, звіт віцегубернатора містив серйозні факти проти І. Чернавїна. Попри розшук поліції протоіерею вдалося на початку 1926 р. виїхати до Франції. За свідченням А. Нівьєра, священника було прийнято до кліру митрополита Євлогія (Георгієвського) [Нивьер, 2007, с. 537]. Він служив спочатку в православному приході в м. Коломбель (департамент Кальвадос, Нормандія) [Чернавин Иоанн, 2007, с. 194], а згодом був духівником жіночої чернечої обителі «Нечаянна Радість» (в Гарган-Ліврі під Парижем). У тому ж році Чернавін отримав відпускну грамоту та виїхав до США, де ввійшов під юрисдикцією Північно-американської митрополії. Обирався членом єпархіальної ради при митрополитові Платону (Рождственському), працював викладачем православних курсів в Нью-Йорку та настоятелем парафії в м. Філадельфія (1930-ті рр.). Був засновником товариства «Голодна П'ятниця». За словами О. Козлова, протоіерей виїхав закордон один, залишивши родину в Чехословаччині. Нам не відомо, чи сім'я змогла пізніше переїхати за океан. 31 березня 1937 р. отримав громадянство США, а з 1942 р. був настоятелем приходу в м. Нью-Брансвік¹ [Козлов, 2018, с. 184]. Помер 30 серпня 1950 р. та похований на старому кладовищі Свято-Троїцького монастиря в Джорданвіллі (США) [Синодик Синодальный]. Будучи в еміграції прот. І. Чернавін займався науковою діяльністю, видав ряд праць на богословську, історичну та літературознавчу тематику (див. Додаток 1). Активно публікувався на сторінках періодичних видань різних країн. Публіцистична та наукова творчість І. Чернавїна на разі не оцінена.

Висновки. Дослідження джерельної бази та історіографії питання дає підстави стверджувати, що на початку 1920-х рр. православна церква на Підкарпатській Русі переживала складні процеси. У силу політичних та економічних причин серед населення вирувало протистояння на релігійному ґрунті, яке виражалося в боротьбі за церковне майно, храми, земельні наділи. Однією із головних проблем православного руху була недостатня кількість священників, які б могли на місцях нормалізувати церковне життя, надати йому впорядкований характер. Чехословацький уряд намагався підняти освітній рівень населення, створюючи цілу мережу курсів для неграмотних, відкриваючи народні школи, гімназії тощо. З іншого боку, влада намагалася в 1923 – 1924 рр. реалізувати проект створення окремої

чехословацької православної церкви. Підкарпатська Русь займала в цих планах неабияку роль, адже на її території діяло найбільша кількість православних парафій. Листування засновників пастирських курсів із місцевими чиновниками Шкільного Реферату свідчить, що урядовці активно підтримали заснування школи, виділивши необхідні кошти та обладнання. Маючи у своєму розпорядженні інформацію, що створений навчальний заклад використовуються для підготовки кандидатів на свячення, Реферат тільки обережно критикував прот. І. Чернавїна та єпископа Веніаміна. Навіть після домовленості з урядом КСХС, внаслідок чого Прага вислала у квітні 1924 р. єпископа Веніаміна, курси не були згорнуті. І лише у травні 1924 р. було розпочато процес щодо ліквідації школи. Зважаючи на млявість Цивільного управління І. Чернавїну вдалося здійснити другий випуск курсів наприкінці червня 1924 р., після чого влада поширила заборону на продовження їх діяльності. Отже, з одного боку чиновники Шкільного Реферату та відповідальних міністерств у Празі самі створили проблему, підтримавши політично та фінансово створення духовної школи. З другого боку, усвідомивши неможливість повного визнання влади архієпископа Савватія, уряд відмовився від попередніх задумів. Таким чином, опосередковано влада спричинилася до висвячення більше двох десятків недостатньо освічених селян, котрі ще більше поглибили релігійне напруження у краї. Аналіз навчальних програм пастирських курсів свідчить про їх недостатнє наповнення та поверховість. Досліджені матеріали щодо зловживань керівника курсів прот. І. Чернавїна дають підстави говорити, що часто кандидати отримували свячення не через певний богословський чи освітній рівень, а через матеріальні стимули. Дослідження біографічного шляху прот. І. Чернавїна свідчить про його високий організаторський рівень. Йому вдалося в надзвичайно складних умовах створити пастирські курси, скориставшись політичною доцільністю та допомогою влади. Разом з тим, намагаючись збільшити кількість своїх прихильників серед священників, ця ініціатива отримала всіляку підтримку з боку архімандрита, а згодом архієпископа Савватія та його вікарія – єпископа Веніаміна. Підсумовуючи сказане наголосимо, що ситуація щодо освітнього рівня православного духовенства буде певним чином виправлена тільки наприкінці 1920-х на початку 1930-х рр. У той час на протипагу «буштинським богословам» та випускникам чернечих шкіл прийдуть освічені випускники богословських та духовних закладів із Сербії. Принагідно зазначимо, що більшість випускників пастирських курсів в с. Буштино за кілька років після висвячення перейшли до складу сербської юрисдикції. Вони отримали додаткову освіту на базі діючих гімназій, здобули право викладати Закон Божий у народних школах та діставали на рівні з іншим духовенством державну субвенцію. Досліджуючи діяльність пастирських курсів ми відчували певний брак документів. Зокрема не було виявлено внутрішньої документації

¹ Нині місто в окрузі Міддлсекс штату Нью-Джерсі США.

навчального закладу, відсутні точні списки курсистів, пропоновану статтю можна вважати лише не доступні журнали успішності тощо. Таким чином, початковим етапом вивчення даної проблеми.

Додаток № 1

Бібліографічний покажчик виявлених окремих праць прот. І. Чернавина

1926

Чернавин, І., прот., 1926. *Благодатный уголок обители «Нечаянная радость»*, Париж, ?? с.

1932

Чернавин, І., прот., 1932. *На подступах к живой Руси*, Прага, ?? с.

1933

Чернавин, І., прот., 1933. *Возможна ли ликвидация епископского раскола каноническим путём?* Нью-Йорк, ?? с.

1937

Чернавин, І., прот., 1937. *А. С. Пушкин как православный христианин*, Владимирова: Возстановленная ист. Почаевская тип. преп. Иова Почаевского, 23 с.

1941

Чернавин, І., прот., 1941. *П. А. Столыпин как примерный сын церкви и доблестный слуга Царя и Отечества*, [Б.м.], San Francisco, Calif.: Balakshin Printing Co, 8 с.

Чернавин, І., прот., 1941. *Фашизм перед судом христианства: (Доклад, читанный 29 января 1939 г. в зале Петро-Павловской церкви в Нью-Йорке)*, [Б.м.], San Francisco, Calif.: Balakshin Printing Co, 16 с.

Чернавин, І., прот., 1941. *Могут ли члены клира быть лишены своего сана?: (Съ ответомъ о. И. Чепелеву)*, Нью-Йорк, 9 с.

Чернавин, І., прот., 1941. *Тарас Шевченко и его религиозно-политические идеалы*, Нью-Йорк, 24 с.

1942

Чернавин, І., прот., 1942. *Князь Владимир – создатель Святой Руси: (Доклад, читанный 8 августа 1937 г. в зале при Крестовоздвиженском кафедральном соборе г. Нью-Йорка)*, [Б.м.], San Francisco, Calif. Balakshin Printing Co, 22 с.

Чернавин, І., прот., 1942. *Антисемитизм в свете русско-православной мысли: доклад прочитанный 6 октября 1939 года в собрании Нью-Йоркского фонда помощи русским питателям и учёным*, Нью-Йорк, 78 с.: фотогр.

Чернавин, І., прот., 1942. *Почему следует праздновать не Субботу, как сказано в 4-ой заповеди, а в Воскресенье?* Нью-Йорк, ?? с.

1943

Чернавин, І., прот., 1943. *Прошлое и будущее славянства*, Сан-Франциско, 30 с.: ил.

Чернавин, І., прот., 1943. *Русский флаг; Правда о религии в России: Ответ заочным студентам Библейских курсов при Св. Ольгинском Храме*, Нью-Йорк, 20 с.

1944

Чернавин, І., прот., 1944. *Св. княгиня Ольга и ее заветы Русской земле*, [США], 15 с.: ил.

Чернавин, І., прот., 1944. *Ответы на вопросы: Доклад, читанный 18 ноября 1943 г. в Нью-Йоркском кружке ревнителей чистоты православия*, Нью-Йорк, 43 с.

Чернавин, І., прот., 1944. *Войдёт ли теперь наша зарубежная церковь в состав Московской патриархии?* Нью-Йорк, ?? с.

Чернавин, І., прот., 1944. *Война по взгляду Библии, церкви и выдающихся мыслителей*, Нью Йорк: [б. и.], 32 с.

1945

Чернавин, І., прот., 1945. *Русская зарубежная церковь и Московская патриархия*, Нью-Йорк: Изд. о-ва «Зарубеж. Русь, не приемлющая большевиц. патриархов», 57 с.

Чернавин, І., прот., 1945. *Христианство динамично или статично?* Мюнхен, ?? с.

Чернавин, І., прот., 1945. *Трагедия России: Ответы на вопросы заочных студентов Библейских курсов при Свято-Ольгинском храме*, Нью-Йорк, 40 с.: ил.

1947

Чернавин, І., прот., 1947. *VII Всеамериканский церковный собор, 26-9, 11, 1946 год*, Нью-Йорк. ?? с.

1948

Чернавин, І., прот., 1948. *Христианство динамично или статично?* Мюнхен: Изд. Миссионерского ком. Германской Епархии, 24 с.

1949

Чернавин, І., прот., 1949. *Нужны ли христианину иконы: диспут автора с проповедником евангельских христиан И. И. Джонсоном в городе Нью-Йорке 17 марта 1940 г.*, Мюнхен: Миссионерский ком. Германской епархии, 71 с.

- Чернавин, И., прот., 1949. *О кресте и Крестном знамени*, Мюнхен: Епархиальный Миссионерский ком. Германской епархии, 14 с.
- Чернавин, И., прот., 1949. *Следует ли крестить младенцев?: диспут автора с баптистским проповедником Борисом Политикой*, Мюнхен: Миссионерский ком. Германской Епархии, 1949, 63 с.
- Чернавин, И., прот., 1949. *Теософия и Христианство. По благославлению Высокопреосвященного Серафима, Митрополита Берлинского и Германского*, Мюнхен, ?? с.

2002

- Чернавин, И., прот., 2002. *Тарас Шевченко и его религиозно-политические идеалы*, Москва: Изд-во Крутиц. подворья: О-во любителей церков. истории, 24 с. (перевидання 1941 р.).

Список використаних джерел

- AUEROBE Olomouc 1 – Archiv úřadu eparchiální rady olomoucko-brněnské eparchie Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku, Olomouc (AUEROBE Olomouc), f. Matěj Pavlík-Gorazd, složka Korespondence Podkarpatská Rus, лист ієромонаха Бориса (Мидляка) до єпископа Горазда (Павліка), 22.10.1925.
- AUEROBE Olomouc 2 – AUEROBE Olomouc, f. Matěj Pavlík-Gorazd, složka Korespondencia Srbská církev, лист групи священників та мирян на ім'я архієпископа Савватія (Врабец), 10.06.1923.
- AUEROBE Olomouc 3 – AUEROBE Olomouc, f. Matěj Pavlík-Gorazd, složka Korespondencia Srbská církev, лист референта шкільного відділу О. Бескида до представництва Православної Чеської релігійної громади в Празі, 23.01.1923.
- Archiv Kanceláře prezidenta republiky (Archiv KPR), f. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), inv. č. 571, sig. PR 1559, Prezidium ministerstva vnitra – Kancelář viceguvernera Podkarpatske Rusi – vzdělávací kursy v Buštině – pravoslavní duchovní (1924), віцегубернатор А. Розсипал до Міністерства внутрішніх справ, 18.06.1924.
- Archiv Ministerstva zahraničních věcí (Archiv MZV), sekce II, kart. 60, č. 047389. Звіт віцегубернатора А. Розсипала до Міністерства закордонних справ, 14.03.1923.
- Národní archiv (NA), f. Prezidium ministerské rady (PMR), sig. 263, kart. 142, sv. 3, č. 2244. Фонограма жупанатського уряду в В. Севлюші, 22.02.1923.
- NA, f. PMR, sig. 263, kart. 142, sv. 2, č. 7611. Звіт віцегубернатора А. Розсипала в Міністерство шкіл і народної освіти, 21.11.1925.
- NA, f. Ministerstvo školství (MŠ), sig. 47 III, kart. 3884, č. 39161.
- Národní knihovna – Národní knihovna České republiky, Slovanská knihovna, Praha, f. Ruský zahraniční historický archiv v Praze (T-RZIA), část 6, korespondence osobní (odesílatelé), е.х. і.ж. 1822, Чернавин, Иоанн, 12.08.1925.
- Архів МС 1 – Архів Мукачівської православної єпархії (Архів МС). Лист з МЗС до Цивільного управління Підкарпатської русі від 13.11.1922.
- Архів МС 2 – Архів МС. «Объявление» про початок роботи пастирських курсів у с. Буштино, 28.01.1923.
- Державний архів Закарпатської області (ДАЗО), ф. 13, оп. 1, спр. 1704, на 14 арк.
- ДАЗО, ф. 15, оп. 3, спр. 1117, на 27 арк.
- ДАЗО, ф. 15, оп. 3, спр. 1619, на 101 арк.
- ДАЗО, ф. 16, оп. 1, спр. 240, на 74 арк.
- ДАЗО, ф. 63, оп. 2, спр. 504, на 143 арк.
- ДАЗО, ф. 63, оп. 2, спр. 603, на 151 арк.
- ДАЗО, ф. 151, оп. 7, спр. 1041, на 29 арк.
- ДАЗО, ф. 151, оп. 7, спр. 1528, на 224 арк.
- ДАЗО, ф. 151, оп. 7, спр. 1849, на 8 арк.
- Российский государственный исторический архив (РГИА), ф. 796, оп. 439, д. 24, л. 28–49, [Online]. Доступно: https://rgia.ru/old/showObject.do?object=699367410&viewMode=B_10791 (дата звернення: 04.04.2020).
- Бендас, С., 2009. Хроника села Новоселиць..., *Офіційський Р. Новоселиця у минулому і сьогодні (1371-2009 роки): Історико-краєзнавча монографія*, Ужгород: Гражда, с. 1–302.
- Гавриил (Кризина), игумен, 1999. *Православная Церковь на Закарпатье (век XX)*, Киев, 200 с., 4 с. ил.
- Данилець, Ю., 2016. Богословська освіта православного духовенства на Закарпатті (1910 – 1938 рр.), *Русин*, № 1, с. 145–158.
- Данилець, Ю., 2018. Навчання вихідців із Підкарпатської Русі в духовних семінаріях та монастирських школах Сербської Православної Церкви (1920 – 1930 рр.), *Труди Київської Духовної Академії*, № 29, 2018, с. 291–309.
- Дубец, Р., 1999. Вплив Яблочинського монастиря на відродження святого православ'я в Закарпатті, *Pravoslavny Kalendar*, Presov, с. 90–94.
- Е. Веніаминъ, 1923. Необходимо пастырское училище, *Православный вѣстникъ*, № 3-4, с. 25.
- Киевские епархиальные ведомости, 1901, 1 сентября, с. 399.
- Козлов, А., 2018. *История Свято-Андреевского Русского Православного Собора*, часть 2, с. 145–264. [Online]. Доступно: http://www.saintandrewscathedral.org/history_sobor.html (дата звернення: 04.04.2020).
- Нивьер, А., 2007. *Православные священнослужители, богословы и церковные деятели русской эмиграции в Западной и Центральной Европе. 1920 – 1995: биографический справочник*; Библиотека-фонд «Русское Зарубежье», Москва: Русский путь; Париж: YMCA-PRESS, 576 с.: ил.
- Олджай, Т., 2017. Образовательные учреждения для детей-белоэмигрантов в Стамбуле, *Международный журнал экспериментального образования*, № 7, с. 44–47.
- Православный Русский Календарь на 1926 г., Вышний Свидник, 1925, с. 80–83.
- Русские писатели эмиграции, 1973. *Биографические сведения и библиография их книг по богословию, религиозной философии, церковной истории и православной культуре: 1921 – 1972*, составитель Н. М. Зернов. Boston: G. K. Hall & Co, 182 с.
- Седова, Е., 2013. Русская школа в Болгарии как фактор национального самосохранения детей эмиграции, *Известия Воронежского гос. пед. ун-та*, № 1 (260), с. 116–122.

Сергий (Цюка), иеромонах, 2013. *Православие и иноческая жизнь в Закарпатье в первой половине XX столетия*, Липча, 492 с.

Синодик Синодальный. [Online]. Доступно: <https://sinod.ruschurchabroad.org/bib-sinodik.html> (дата звернення: 04.04.2020).

Чернавин Иоанн, 2007. *Незабытые могилы. Российское зарубежье: некрологи 1917-1997*, том 6, книга 3, X-Я, с. 194.

Чернавин И. Н., 2019. *Биографический словарь выпускников Киевской духовной академии: 1819 – 1920-е гг.*: Материалы из собрания проф. протоиерея Ф. И. Титова и архива КДА, в 4 т. [сост. В. И. Ульяновский], Киев: Издательский отдел Украинской Православной Церкви, т. 3: P–Я, с. 453–454.

References

Archiv Kanceláře prezidenta republiky (Archiv KPR), f. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), inv. č. 571, sig. PR 1559, Prezidium ministerstva vnitra – Kancelář viceguvernera Podkarpatske Rusi – vzdělávací kursy v Buštině – pravoslavní duchovní (1924), vice-gubernator A. Rozsypal do Ministerstva vnutřních sprav [vice Governor A. Rasypal to the Ministry of Internal Affairs], 18.06.1924. (in Czech).

Archiv Ministerstva zahraničních věcí (Archiv MZV), sekce II, kart. 60, č. 047389, zvit vice-gubernatora A. Rozsypala do Ministerstva zakordonnykh sprav [report of Vice Governor A. Rasypal to the Ministry of Foreign Affairs], 14.03.1923. (in Czech).

Arxiv ME 1 – Arkhiv Mukachivskoi pravoslavnoi yeparkhii (Arkhiv ME). Lyst z MZS do Tsyvilnoho upravlinnia Pidkarpatskoi rusi vid 13.11.1922 [Letter from the Ministry of Foreign Affairs to the Civilian Directorate of Subcarpathian Rus, 13.11.1922.] (in Czech).

Arxiv ME 2 – Arxiv ME. «Objavlenie» pro pochatok roboty` pasty`rs`ky`x kursiv u s. Bushty`no, 28.01.1923 [«Announcement» about the cob of the pastoral courses at the village Bustino, 01.28.1923] (in Russian).

AUEROBE Olomouc 1 – Archiv úřadu eparchiální rady olomoucko-brněnské eparchie Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku, Olomouc (AUEROBE Olomouc), f. Matěj Pavlík-Gorazd, složka Korespondence Podkarpatská Rus, lyst ijeromonakha Borysa (Mydljaka) do jepyskopa Ghorazda (Pavlika) [letter from Bishop Boris (Midlyak) to Bishop Gorazd (Pavlik)], 22.10.1925. (in Russian).

AUEROBE Olomouc 2 – AUEROBE Olomouc, f. Matěj Pavlík-Gorazd, složka Korespondencia Srbská církev, lyst ghrupy svjashhenykv ta myrjan na im'ja arkhijepyskopa Savvatija (Vrabec) [a letter from a group of priests and laymen in the name of Archbishop Savvati (Vrabec)], 10.06.1923. (in Russian).

AUEROBE Olomouc 3 – AUEROBE Olomouc, f. Matěj Pavlík-Gorazd, složka Korespondencia Srbská církev, lyst referenta shkyljnogho viddilu O. Beskyda do predstavnyctva Pravoslavnoji Chesjkoi religijnoji ghromady v Prazi [letter from the school department head O. Beskid to the representative office of the Orthodox Czech Religious Community in Prague], 23.01.1923. (in Russian).

Derzhavnyj arkhiv Zakarpatskoi oblasti [State Archives of Transcarpathian Region] (DAZO), f. 13, op. 1, spr. 1704, na 14 ark. (in Czech).

DAZO [SATR], f. 15, op. 3, spr. 1117, na 27 ark. (in Czech).

DAZO [SATR], f. 15, op. 3, spr. 1619, na 101 ark. (in Czech).

DAZO [SATR], f. 16, op. 1, spr. 240, na 74 ark. (in Czech).

DAZO [SATR], f. 63, op. 2, spr. 504, na 143 ark. (in Russian).

DAZO [SATR], f. 63, op. 2, spr. 603, na 151 ark. (in Czech).

DAZO [SATR], f. 151, op. 7, spr. 1041, na 29 ark. (in Hungarian).

DAZO [SATR], f. 151, op. 7, spr. 1528, na 224 ark. (in Russian).

DAZO [SATR], f. 151, op. 7, spr. 1849, na 8 ark. (in Russian).

Národní archiv (NA), f. Prezídium ministerské rady (PMR), sig. 263, kart. 142, sv. 3, č. 2244, fonogramu zhupanatsjkogho urjadu v V. Sevljushi [the phonogram of the County Government in V. Sevljush], 22.02.1923. (in Czech).

NA, f. PMR, sig. 263, kart. 142, sv. 2, č. 7611, zvit vice-gubernatora A. Rozsypala v Ministerstvo shkyl i narodnoji osvity [deputy Governor A. Raspila's report to the Ministry of Schools and Public Education], 21.11.1925. (in Czech).

NA, f. MŠ, sig. 47 III, kart. 3884, č. 39161. (in Czech).

Národní knihovna České republiky, Slovanská knihovna, Praha. F. Ruský zahraniční historický archiv v Praze (T-RZIA), část 6, korespondence osobní (odesílatel), e. x. i. j. 1822, Chernavin, Ioann [Cernavin, John], 12.08.1925. (in Russian).

Rossijskij gosudarstvennyj istoricheskij arhiv (RGIA) [Russian State Historical Archive], f. 796, op. 439, d. 24, l. 28–49, [Online]. Dostupno: https://rgia.ru/old/showObject.do?object=699367410&viewMode=B_10791 (data zvernennja: 25.04. 2020). (in Russian).

Bendas, S., 2009. *Hronika sela Novoselicy* [Chronicle of the village Novoselitsy], Oficinskij, R. Novoselicya u minulomu i s'ogodni (1371 – 2009 roki): Istoriko-kraeznavcha monografija, Uzhgorod: Grazhda, s. 1–302. (in Ukrainian).

Gavriil (Krizina), igumen, 1999. *Pravoslavnaja Cerkov' na Zakarpat'e (vek XX)* [The Orthodox Church in Transcarpathia (XX century)], Kiev, 200 s., 4 s. il. (in Russian).

Danylets, I., 2016. Boghoslovsjka osvita pravoslavnogho dukhovenstva na Zakarpatti (1910 – 1938 rr.) [Theological Education of the Orthodox Clergy in Transcarpathia (1910 – 1938)], *Rusyn*, № 1, s. 145–158. (in Ukrainian).

Danylets, I., 2018. Navchannja vykhidciv iz Pidkarpatskoi Rusi v dukhovnykh seminarijakh ta monastyrskjykh shkolkah Serbsjkoi Pravoslavnoji Cerkvy (1920 – 1930 rr.) [Teaching of Natives of Subcarpathian Rus in Theological Seminary and Monastery Schools of the Serbian Orthodox Church (1920 – 1930)], *Trudy Kyjivskoi Dukhovnoji Akademiji*, № 29, 2018, s. 291–309. (in Ukrainian).

Dubec, R., 1999. Vplyv Jablochynskogho monastyrja na vidrozhennja svjatogho pravoslav'ja v Zakarpatti [The Impact of the Yablochin Monastery on the Revival of Holy Orthodoxy in Transcarpathia], *Pravoslavnyj Kalendar*, Presov, s. 90–94. (in Ukrainian).

E. Veniamin", 1923. Neobhodimo pastyrskoe uchilishhe [A pastoral school is required], *Pravoslavnyj vrstnik*", № 3-4, s. 25. (in Russian).

Kievskie eparhial'nye vedomosti [Kiev diocesan sheets], 1901, 1 sentjabrja, s. 399. (in Russian).

Kozlov, A., 2018. *Istorija Svjato-Andrejskogo Russkogo Pravoslavnogo Sobora* [History of the St. Andrew's Russian Orthodox Cathedral], chast' 2, s. 145–264. [Online]. Dostupno: http://www.saintandrewscathedral.org/history_sobor.html (data zvernennja: 25.04.2020). (in Russian).

Niv'er A. *Pravoslavnye svjashhenoslužhiteli, bogoslovy i cerkovnye dejateli russkoj jemigracii v Zapadnoj i Central'noj Evrope. 1920 – 1995: biograficheskij spravochnik* [Orthodox clergy, theologians and church leaders of the Russian emigration in Western and Central Europe. 1920-1995: biographical guide]; Biblioteka-fond «Russkoe Zarubezh'e», Moskva: Russkij put'; Parizh: YMCA-PRESS, 2007, 576 s.: il. (in Russian).

Oldzhaj, T., 2017. *Obrazovatel'nye uchrezhdenija dlja detej-belojemigrantov v Stambule* [Educational Institutions for White Emigrant Children in Istanbul], *Mezhdunarodnyj zhurnal jeksperimental'nogo obrazovanija*, № 7, s. 44–47. (in Russian).

Pravoslavnyj Russkij Kalendar' na 1926 g. [Orthodox Russian Calendar for 1926], Vyshnij Svidnik, 1925, s. 80–83. (in Russian).

Russkie pisateli jemigracii [Russian writers of emigration], 1973. Biograficheskie svedenija i bibliografija ih knig po bogosloviju, religioznoj filosofii, cerkovnoj istorii i pravoslavnoj kul'ture: 1921 – 1972, sostavitel' N. M. Zernov. Boston: G. K. Hall & Co, 182 s. (in Russian).

Sedova, E., 2013. *Russkaja shkola v Bolgarii kak faktor nacional'nogo samosohranenija detej jemigracii* [Russian school in Bulgaria as a factor in the national self-preservation of children of emigration], *Izvestija Voronezhskogo gos. ped. un-ta*, № 1 (260), s. 116–122. (in Russian).

Sergij (C'oka), ieromonah, 2013. *Pravoslavie i inocheskaja zhizn' v Zakarpat'e v pervoj polovine XX stoletija* [Orthodoxy and monastic life in Transcarpathia in the first half of the twentieth century], Lipcha, 492 s. (in Russian).

Sinodik Sinodal'nyj [Synodic Synodal]/ [Online]. Dostupno: <https://sinod.ruschurchabroad.org/bib-sinodik.html> (data zvernennja: 25.04. 2020). (in Russian).

Chernavin Ioann [Chernavin John], 2007. *Nezabytye mogily. Rossijskoe zarubezh'e: nekrologi 1917 – 1997*, tom 6, kniga 3, H-Ja, s. 194. (in Russian).

Chernavin Ioann Nikolaevich [Chernavin Ivan Nikolaevich], 2019. *Biograficheskij slovar' vypusnikov Kievskoj duhovnoj akademii: 1819 – 1920-e gg.*: Materialy iz sobranija prof. protoiereja F. I. Titova i arhiva KDA, v 4 t. [sost. V. I. Ul'janovskij], Kiev: Izdatel'skij otdel Ukrainskoj Pravoslavnoj Cerkvi, t. 3: R–Ja, s. 453–454. (in Russian).

SUMMARY

THE ESTABLISHMENT AND ACTIVITIES OF THE PASTORS' SCHOOL IN THE VILLAGE OF BUSHTYNO IN SUBCARPATHIAN RUS IN 1923 – 1924

Jurii Danylets

Candidate of History, Docent; Docent of the Department of the Archaeology, Ethnology and Cultural Studies, SHEE «Uzhhorod National University»

This article deals with the issue of establishing the school of pastors and its activities in the village of Bushtyno of Tiachiv district. Particular attention has been paid to the local and central authorities' policies regarding the functioning of the school. It is argued that the officials needed school's activities to support Archbishop Savvaty (Vrabets), who intended to found a separate church organization in the Czechoslovak Republic. Different sources have shown quantitative indicators of financial support from the authorities; it has also been clarified what amount of money the teaching staff received. The author characterizes the content of the educational disciplines in general, paying attention to the fact that certain courses feature an insufficient level of detail. The article reveals the main stages of the students' educating process and how long the first enrollment and the second enrollment periods lasted, and delineates the periodization of the school's activities. Considerable attention is paid to the students' daily life. The biography of Archpriest Ivan Chernavin, the school's head, has been investigated. There have been described his activities before arriving in Subcarpathian Rus and after emigrating to France and the USA. The author puts stress on the priest's significant organizational experience. Based on the archival documents it has been proved that the school administration resorted to the financial malpractice, which consisted in assisting the students with an early initiation into priesthood. The police's investigations and allegations led to the rapid emigration of Archpriest I. Chernavin. The article puts forth the thesis that a significant part of the students was ordained without being properly trained at the beginning or in the middle of the academic semester. The author concludes that an increase in the number of priests, whose educational level is low, has led to the deteriorating situation of the Orthodox Church. Their activities led to an escalation of the confrontation between the two existing jurisdictions of Serbia and Constantinople, provoking a new round of conflicts with the Greek Catholic clergy and the believers. The author emphasizes that the source base is insufficient which was caused by the loss of the pastors' school's internal documentation.

Keywords: Bushtyno, pastors' school, priest, Orthodox Church.